

رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با ابعاد کمال‌گرایی

بهنام جمشیدی*، محمدرضا رزمی**، دکتر شهربانو حقیقت***، دکتر سیامک سامانی****

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با ابعاد کمال‌گرایی در دانش‌آموزان راهنمایی انجام شده است.

روش: در یک بررسی از نوع همبستگی، ۳۱۳ نفر از دانش‌آموزان پایه دوم و سوم مدارس راهنمایی شهر شیراز (۱۶۴ پسر، ۱۴۹ دختر) که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای-تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب شده بودند، به پرسش‌نامه کمال‌گرایی، پرسش‌نامه انسجام خانواده و پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری خانواده پاسخ دادند. تحلیل داده‌ها به کمک روش رگرسیون چندگانه، به روش هم‌زمان انجام شد.

یافته‌ها: تحلیل رگرسیون به روش هم‌زمان نشان داد که انسجام خانواده، تنها افزایش در جنبه‌های مثبت کمال‌گرایی و ابعاد سه‌گانه آن، (تلاش برای عالی بودن، هدفمندی و نظم و ساماندهی) ($p < 0/001$) و انعطاف‌پذیری خانواده افزایش در جنبه‌های مثبت ($p < 0/001$) و منفی ($p < 0/001$) کمال‌گرایی را پیش‌بینی می‌کرد.

نتیجه‌گیری: انسجام خانواده هم‌سو با یافته‌های بررسی‌های انجام‌شده تنها به پیامدهای مثبت می‌انجامد، اما انعطاف‌پذیری خانواده با افزایش در جنبه‌های مثبت و منفی کمال‌گرایی، کارکرد دوگانه‌ای از خود نشان می‌دهد. رابطه انعطاف‌پذیری با جنبه‌های منفی کمال‌گرایی ممکن است ناشی از عدم تأکید صریح والدین انعطاف‌پذیر بر خواسته‌ها و چشم‌داشت‌هایشان از فرزندان باشد.

کلیدواژه: کمال‌گرایی، انسجام خانواده، انعطاف‌پذیری خانواده

مقدمه

ناشی از آن پرداخته و کمتر بر عوامل مؤثر در شکل‌گیری کمال‌گرایی تأکید کرده‌اند. بنابراین ضرورت بررسی عوامل مؤثر بر کمال‌گرایی احساس می‌شود. با توجه به نقش اساسی

بیشتر پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه کمال‌گرایی^۱ به بررسی پیامدهای کمال‌گرایی و چگونگی کاهش آسیب‌های

* کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی، مربی پژوهشی جهاد دانشگاهی فارس، شیراز، خیابان زند، روبروی بانک سپه، کوچه ۴۳، معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی، گروه پژوهشی علوم رفتاری. دورنگار: ۲۳۳۷۸۵۱-۰۷۱۱ (نویسنده مسئول).
E-mail: soloklo@gmail.com

** کارشناس ارشد روانشناسی تربیتی، همکار پژوهشی جهاد دانشگاهی فارس.

*** دکترای فلسفه تعلیم و تربیت، مدرس مرکز تربیت معلم شهید باهنر.

**** دکترای روانشناسی تربیتی، استادیار دانشگاه شیراز.

خانواده در رشد فرزندان و شکل‌گیری شخصیت آنان، در پژوهش حاضر رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با ابعاد کمال‌گرایی فرزندان بررسی گردیده است.

سازه کمال‌گرایی برای نخستین بار به‌عنوان یک سازه تک‌بعدی توسط برنز تعریف گردید (هیل^۱ و همکاران، ۲۰۰۴). بر پایه این تعریف، فرد کمال‌گرا بر این باور است که می‌توان با تلاش و کوشش به نتایج کامل دست یافت؛ این در حالی است که نتایج کامل و بدون نقص، دست‌نیافتنی است و تلاش برای دستیابی به آن آسیب‌های روانشناختی را در پی خواهد داشت (پچت، ۱۹۸۴، به‌نقل از بوچارد^۲، رهوم^۳ و لادوسور^۴، ۱۹۹۹). هامارچک (۱۹۷۸)، به‌نقل از سیگل^۵ و همکاران، (۲۰۰۰) کمال‌گرایی را به‌عنوان یک سازه دوبعدی در نظر می‌گیرد که دارای جنبه‌های عادی و بیمارگونه است. هویت^۶، گائلیان^۷، فلت^۸ و شری^۹، بر این باورند که کمال‌گرایی دارای سه بعد اصلی زیر است: کمال‌گرایی خویش‌مدار^{۱۰}، کمال‌گرایی دیگرمدار^{۱۱} و کمال‌گرایی جامعه‌مدار^{۱۲}. هیل و همکاران (۲۰۰۴) رویکرد جدیدی نسبت به کمال‌گرایی ارائه کرده‌اند که اغلب رویکردهای پیشین را پوشش می‌دهد و این پژوهش بر پایه تعریف آنها از کمال‌گرایی به‌عنوان محور پژوهش انجام شده است. در این رویکرد کمال‌گرایی دارای هشت بعد می‌باشد که جنبه‌های مثبت و منفی کمال‌گرایی را تشکیل می‌دهند.

بررسی‌های انجام‌شده گویای وجود رابطه بین کمال‌گرایی (به‌ویژه جنبه‌های منفی آن) و آسیب‌های روان‌شناختی هستند (هویت، گائلیان و همکاران، ۲۰۰۲؛ هارت^{۱۳}، گیلنر^{۱۴}، ۱۹۹۸؛ کونرر^{۱۵}، ۲۰۰۳؛ بیلینگ^{۱۶}، ایزرائیلی^{۱۷} و آنتونی^{۱۸}، ۲۰۰۳؛ هویت، فلت، بسر^{۱۹}، شری و مک‌گی^{۲۰}، ۲۰۰۲؛ بوچارد و همکاران، ۱۹۹۹؛ میلز^{۲۱} و بلانکشتین^{۲۲}، ۲۰۰۰؛ بیلینگ، ایزرائیلی و آنتونی، ۲۰۰۴؛ بشارت، ۱۳۸۳؛ هرمزی‌نژاد، شهینی بیلاق و نجاریسان، ۱۳۷۹؛ شیرزادی، مهرباسی‌زاده هنرمند و حقیقی، ۱۳۸۱؛ سام‌خانیانی، یزدان‌دوست و اصغرنژاد فرید، ۱۳۸۱؛ محمودعلیلو، ۱۳۸۵). با این حال عوامل مؤثر بر کمال‌گرایی کمتر مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

انسجام^{۲۳} و انعطاف‌پذیری^{۲۴} خانواده دو بعد از ابعاد الگوی مدور ترکیبی^{۲۵} اولسون (۱۹۹۹) از خانواده می‌باشند که پیش‌بینی می‌شود بر کمال‌گرایی فرزندان تأثیرگذار باشند. مراد از انسجام خانواده احساس همبستگی، پیوند و تعهد عاطفی است که اعضای یک خانواده نسبت به همدیگر دارند.

لینگرن^{۲۶} (۲۰۰۳) انسجام را به‌صورت احساس نزدیکی عاطفی با دیگر افراد خانواده تعریف می‌کند.

مراد از انعطاف‌پذیری میزان تغییراتی است که در نقش‌ها، قوانین، کنترل و انضباط خانواده وجود دارد (آلسون، ۱۹۹۹). در خانواده‌های انعطاف‌پذیر، رهبری و مدیریت خانواده به‌صورت دموکراتیک است و کمتر حالت استبدادی به خود می‌گیرد و اعضای جوان‌تر خانواده نیز در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت می‌کنند (همان‌جا).

بسیاری از پژوهشگران کمال‌گرایی را پیامد تعامل کودکان با والدینشان می‌دانند (کاوامورا^{۲۸}، فراست^{۲۹} و هامارتر^{۳۰}، ۲۰۰۲). بیشتر کودکان کمال‌گرا در خانواده‌هایی پرورش می‌یابند که عملکرد کمتر از کامل را با انتقاد آشکار یا ضمنی پاسخ می‌دهند. در نتیجه، فرزندان این خانواده‌های متوقع ممکن است شیوه‌های انتقادی ارزیابی از عملکرد خود را یاد بگیرند (همان‌جا). یافته‌های پژوهشی نشان‌دهنده رابطه مستقیم بین شیوه‌های فرزندپروری خشن و مستبدانه با جنبه‌های منفی کمال‌گرایی است (هویت و همکاران، ۱۹۹۵، به‌نقل از کاوامورا و همکاران، ۲۰۰۲). کاوامورا و همکاران (۲۰۰۲) نیز به یافته‌های مشابهی دست یافته‌اند. بر پایه یافته‌های یادشده انتظار می‌رود که انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر کمال‌گرایی فرزندان تأثیرگذار باشد.

فرضیه‌های پژوهش عبارت بودند از: ۱- انسجام خانواده با ابعاد کمال‌گرایی رابطه دارد، ۲- انعطاف‌پذیری خانواده با ابعاد کمال‌گرایی رابطه دارد.

روش

جامعه آماری این پژوهش دانش‌آموزان دختر و پسر شهر شیراز مشغول به تحصیل در پایه‌های دوم و سوم دوره

1- Hill	2- Buchard
3- Rheume	4- Ladouceur
5- Siegle	6- Hewitt
7- Gaelian	8- Flett
9- Sherry	10- self-oriented
11- other-oriented	12- socially prescribed
13- Hart	14- Gilner
15- Conor	16- Beiling
17- Israeli	18- Antony
19- Besser	20- McGee
21- Mills	22- Blankstein
23- cohesion	24- flexibility
25- circumplex model	26- Olson
27- Lingren	28- Kawamura
29- Frost	30- Hamartz

نتایج تحلیل عاملی با روش مؤلفه‌های اصلی و چرخش واریماکس، گویای وجود دو عامل بود. هم‌سو با مقیاس اصلی، عوامل به‌دست آمده جنبه‌های مثبت و منفی کمال‌گرایی نام‌گذاری شدند. این عوامل به ترتیب ۳۲/۶۷ و ۲۷/۳ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کردند. به غیر از استانداردهای بالا برای دیگران که در این پژوهش بر روی جنبه منفی کمال‌گرایی بار شد، سایر ابعاد به همان ترتیب که در مقیاس اصلی پیش‌بینی شده بود، بر روی جنبه‌های مثبت و منفی کمال‌گرایی بار شدند.

ب- پرسش‌نامه انعطاف‌پذیری خانواده^۴: این مقیاس با الهام از الگوی مدور ترکیبی آلسون (۱۹۹۹) درباره خانواده، به وسیله شاکری (۱۳۸۲) ساخته شده است. مقیاس یادشده دارای ۱۶ پرسش است. پایایی و روایی این مقیاس در پژوهشی بر روی ۴۸ آزمودنی مورد تأیید قرار گرفته است. ضریب پایایی مقیاس، به کمک روش آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۹ گزارش شد. نتیجه تحلیل عاملی این مقیاس نیز، تنها یک عامل عمومی (g) با عنوان انعطاف‌پذیری به‌دست داده است (شاکری، ۱۳۸۲). در این پژوهش ضریب پایایی به کمک آلفای کرونباخ، ۰/۵۳ به‌دست آمد.

ج- پرسش‌نامه انسجام خانواده^۵: سامانی (۱۳۸۱) این مقیاس را بر پایه بررسی متون موجود در زمینه همبستگی و با الهام از الگوی ترکیبی آلسون (۱۹۹۹) ساخته است. این مقیاس دارای ۲۸ پرسش است. رضویه و سامانی (۱۳۷۹) در بررسی این مقیاس بر پایه هشت عامل (همبستگی با پدر و مادر، مدت تعامل، مکان، تصمیم‌گیری، ارتباط عاطفی، روابط زناشویی و رابطه والدین با فرزندان) کفایت این مقیاس را برای ارزیابی انسجام خانواده تأیید نمودند. ضریب پایایی مقیاس به روش بازآزمایی ۰/۹۰ و به روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شده است (سامانی، ۱۳۸۱). هم‌چنین در بررسی دیگری سامانی (۲۰۰۴)، ضریب آلفای کرونباخ را ۰/۷۹ و ضریب پایایی آن

راهنمایی بودند. حجم نمونه ۳۱۳ نفر (۱۶۴ پسر، ۱۴۹ دختر) بود که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای-تصادفی و چندمرحله‌ای انتخاب گردیدند. برای نمونه‌گیری نخست از هر ناحیه دو مدرسه (دخترانه و پسرانه) و از هر مدرسه یک کلاس (کلاس دوم یا سوم) برای بررسی انتخاب گردیده و همه دانش‌آموزان کلاس به پرسش‌نامه‌های زیر پاسخ دادند.

الف- پرسش‌نامه کمال‌گرایی^۱ (PI): در پژوهش حاضر پرسش‌نامه جدید کمال‌گرایی که توسط هیل و همکاران (۲۰۰۴) ساخته شده است، ترجمه و به‌کار برده شد. پرسش‌نامه یادشده دارای ۵۹ پرسش و هشت خرده‌مقیاس می‌باشد. خرده‌مقیاس‌های این پرسش‌نامه عبارتند از: ۱) تمرکز بر اشتباهات^۲، ۲) نیاز به تأیید^۳، ۳) نشخوار فکر^۴، ۴) ادراک فشار از سوی والدین^۵، ۵) نظم و سازماندهی^۶، ۶) هدفمندی^۷، ۷) استانداردهای بالا برای دیگران^۸ و ۸) تلاش برای عالی‌بودن^۹. گفتنی است که از دیدگاه هیل و همکاران (همان‌جا) ابعاد یک تا چهار، جزء جنبه‌های منفی و ابعاد پنج تا هشت جزء جنبه‌های مثبت کمال‌گرایی به‌شمار می‌روند.

ضریب پایایی کل پرسش‌نامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ به‌دست آمد. برای بررسی روایی مقیاس از تحلیل عاملی با روش مؤلفه‌های اصلی^{۱۰} و چرخش واریماکس^{۱۱} بهره گرفته شد. نتایج نشان دادند که پرسش‌نامه یادشده دارای شش عامل می‌باشد که در مجموع ۴۳٪ از واریانس کل مقیاس را تبیین می‌کردند. افزون بر این مقدار KMO برای کفایت نمونه ۰/۸۲ بوده و آزمون بارتلت در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار بود. عوامل تشکیل‌دهنده این پرسش‌نامه به شرح زیر بودند: ۱- تلقی منفی از خود^{۱۲} (۱۸ پرسش)، ۲- نظم و سازماندهی (نُه پرسش)، ۳- هدفمندی (نُه پرسش)، ۴- ادراک فشار از سوی والدین (شش پرسش)، ۵- تلاش برای عالی‌بودن (پنج پرسش) و ۶- استانداردهای بالا برای دیگران (پنج پرسش). افزون بر این مجموعاً هشت پرسش از مقیاس یادشده حذف شدند.

با توجه به این که در پرسش‌نامه کمال‌گرایی، جنبه‌های منفی و مثبت از یکدیگر جدا شده‌اند، انتظار می‌رفت که ابعاد شش‌گانه کمال‌گرایی بر روی دو عامل مثبت و منفی بار شوند. هم‌چنین لازم بود مثبت یا منفی‌بودن عوامل، ارزیابی شود. بدین منظور، تحلیل عاملی مرتبه دوم^{۱۳} به‌کار برده شد.

1- Perfectionism Inventory	2- concern over mistakes
3- need for approval	4- rumination
5- perceived parenting pressure	
6- organization	7- planfulness
8- high standards for others	9- struggle for excellence
10- principle components	11- varimax
12- negative self-regard	13- second order factor analysis
14- Family Flexibility Scale	15- Family Cohesion Scale

را با روش بازآزمایی ۰/۸۰ گزارش نمود. در پژوهش حاضر ضریب پایایی به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۵ به دست آمد.

پیش از اجرای پرسش‌نامه‌ها در زمینه هدف طرح با آزمودنی‌ها گفتگو شد. هم‌چنین به آزمودنی‌ها گفته شد که شرکت در بررسی داوطلبانه است. با این حال اهمیت مشارکت آنها در پژوهش یادآوری گردید. به آنها گفته شد که می‌توانند از نوشتن نام خودداری نمایند. گردآوری داده‌ها را در مدارس دخترانه یک پرسش‌گر خانم انجام داد و پس از پایان طرح، یافته‌های پژوهش به سازمان‌ها و افرادی که مایل به آگاهی از نتایج طرح بودند، ارائه شد.

تحلیل داده‌ها به روش‌های آمار توصیفی، ماتریس همبستگی و رگرسیون چندگانه به روش هم‌زمان انجام شد.

یافته‌ها

جدول ۱ میانگین، انحراف معیار و ماتریس همبستگی بین متغیرها را نشان می‌دهد.

۲۰۲
202

جدول ۱- میانگین، انحراف معیار و ماتریس همبستگی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین (انحراف معیار)	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱- انسجام خانواده	۱۰۴/۷۱ (۱۵/۲۲)	۱								
۲- انعطاف‌پذیری خانواده	۴۴/۵۸ (۷/۹۲)	۰/۰۵	۱							
۳- کمال‌گرایی مثبت	۹۰/۷۸ (۱۵/۶۷)	۰/۳۶**	۰/۳۱**	۱						
۴- تلاش برای عالی بودن	۲۱/۶۳ (۲/۸۳)	۰/۲۵**	۰/۱۸**	۰/۶۱**	۱					
۵- هدفمندی	۳۴/۸۱ (۶/۲۷)	۰/۳۴**	۰/۱۹**	۰/۸۵**	۰/۴**	۱				
۶- نظم و سازماندهی	۳۴/۶۲ (۷/۹۱)	۰/۳۴**	۰/۳۳**	۰/۸۷**	۰/۴۱**	۰/۶۱**	۱			
۷- کمال‌گرایی منفی	۹۴/۰۲ (۱۷/۲۰)	-۰/۰۳	۰/۵**	۰/۲**	۰/۲۷**	۰/۰۸	۰/۲**	۱		
۸- ادراک فشار از سوی والدین	۲۱/۷۹ (۵/۱۷)	-۰/۰۴	۰/۴۷**	۰/۱۲	۰/۱۷**	۰/۰۴	۰/۱۵*	۰/۶**	۱	
۹- تلقی منفی نسبت به خود	۵۵/۷۵ (۱۲/۹۷)	-۰/۰۴	۰/۴۴**	۰/۱۸**	۰/۲۶**	۰/۰۵	۰/۱۹**	۰/۹۴**	۰/۳۹**	۱
۱۰- استانداردهای بالا برای دیگران	۱۶/۲۳ (۳/۶۱)	-۰/۰۵	۰/۱۹**	۰/۱۱	۰/۱۲*	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۵۵**	۰/۱۶**	۰/۳۸**

*p<۰/۰۵; **p<۰/۰۱

برای بررسی توان انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده در پیش‌بینی کمال‌گرایی مثبت و ابعاد سه‌گانه آن (تلاش برای عالی‌بودن، هدفمندی و نظم و سازماندهی)، تحلیل‌های رگرسیون (چهار تحلیل) به روش هم‌زمان به کار برده شد. نتایج این تحلیل‌ها که در جدول ۲ دیده می‌شوند، گویای آن بودند که هم انسجام و هم انعطاف‌پذیری خانواده، پیش‌بین معنی‌داری برای کمال‌گرایی مثبت و ابعاد سه‌گانه آن می‌باشند. افزایش انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده، با افزایش در میزان کمال‌گرایی مثبت و ابعاد مربوط به آن همراه بود.

برای بررسی توان انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده در پیش‌بینی کمال‌گرایی منفی و ابعاد سه‌گانه آن (ادراک فشار از سوی والدین، تلقی منفی نسبت به خود و هنجارهای بالا برای دیگران) از تحلیل‌های رگرسیون (چهار تحلیل) به روش هم‌زمان بهره گرفته شد. نتایج این تحلیل‌ها که در جدول ۳ دیده می‌شوند، گویای آن بودند که تنها انعطاف‌پذیری خانواده، پیش‌بین معنی‌داری برای کمال‌گرایی منفی و ابعاد مربوط به آن می‌باشد. افزایش انعطاف‌پذیری خانواده، با افزایش در میزان کمال‌گرایی منفی و ابعاد آن همراه بود.

جدول ۲- رگرسیون بررسی رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با کمال‌گرایی مثبت و خرده‌ابعاد آن

متغیر وابسته	متغیرهای پیش‌بین	بنای استاندارد	R	R ²	t
کمال‌گرایی مثبت	انسجام خانواده	۰/۳۸	۰/۵۱	۰/۲۶	*۷/۱۵
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۳۶			*۶/۷۲
تلاش برای عالی‌بودن	انسجام خانواده	۰/۲۶	۰/۳۳	۰/۱۱	*۴/۶۸
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۲۱			*۳/۶۹
هدفمندی	انسجام خانواده	۰/۳۶	۰/۴۳	۰/۱۸	*۶/۶۲
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۲۵			*۴/۶
نظم و سازماندهی	انسجام خانواده	۰/۳۷	۰/۵۲	۰/۲۷	*۷/۲۸
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۳۹			*۷/۵۸

*p<۰/۰۰۱

جدول ۳- رگرسیون رابطه انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده با کمال‌گرایی منفی و خرده‌ابعاد آن

متغیر وابسته	متغیرهای پیش‌بین	بنای استاندارد	R	R ²	t	سطح معنی‌داری
کمال‌گرایی منفی	انسجام خانواده	-۰/۰۲	۰/۴۹	۰/۲۴	-۰/۲۸	N.S.
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۴۹			۸/۸۱	۰/۰۰۱
ادراک فشار از سوی والدین	انسجام خانواده	-۰/۰۲	۰/۴۵	۰/۲	-۰/۳۴	N.S.
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۴۵			۸/۴۳	۰/۰۰۱
تلقی منفی نسبت به خود	انسجام خانواده	-۰/۰۳	۰/۴۴	۰/۱۹	-۰/۴۵	N.S.
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۴۳			۷/۸۶	۰/۰۰۱
استانداردهای بالا برای دیگران	انسجام خانواده	-۰/۰۵	۰/۱۹	۰/۰۴	-۰/۰۸	N.S.
	انعطاف‌پذیری خانواده	۰/۱۸			۳/۰۲	۰/۰۱

بحث

عالی‌بودن و نظم و سازماندهی باشد. در مورد متغیر انعطاف‌پذیری خانواده، یافته‌های این پژوهش گویای آن است که انعطاف‌پذیری هم جنبه‌های مثبت و هم جنبه‌های منفی کمال‌گرایی را پیش‌بینی می‌کند. به بیان دیگر انعطاف‌پذیری خانواده با افزایش در ابعاد مثبت و منفی کمال‌گرایی، عملکرد دوگانه‌ای از خود نشان می‌دهد. بررسی‌ها نشان می‌دهند که انعطاف‌پذیری در مقایسه با انسجام خانواده (که همواره به پیامدهای مثبت می‌انجامد) به‌ویژه در فرهنگ‌های سنتی و جمع‌گرا، یافته‌های ثابتی به همراه ندارد. برای نمونه رزمی (۱۳۸۳) دریافت که انعطاف‌پذیری پایین خانواده در دختران، برخلاف انتظار، اکتشاف هویتی بیشتری را در پی دارد. جمشیدی (۱۳۸۴) نیز دریافت که کنترل بالای والدین (که با انعطاف‌پذیری پایین تشابه معنایی دارد) در جامعه عشایری بر خلاف انتظار به سبک‌شناختی ناسسته به زمینه می‌انجامد. یافته‌های دیگر نیز گویای آن هستند که کنترل بالا یا

در این پژوهش انسجام خانواده تنها کمال‌گرایی مثبت و ابعاد آن (هدفمندی، تلاش برای عالی‌بودن و نظم و سازماندهی) را به‌صورت معنی‌داری پیش‌بینی می‌کرد. به بیان دیگر افزایش انسجام خانواده با افزایش در ابعاد یادشده همراه بود. بررسی‌های انجام‌شده در زمینه جو خانواده گویای آن هستند که انسجام خانواده و میزان گرمی یا محبت والدین (که تشابه معنایی زیادی با انسجام خانواده دارد) همواره دارای پیامدهای مثبتی برای فرزندان بوده است (رزمی، ۱۳۸۳؛ جمشیدی، ۱۳۸۴). یافته‌های این بررسی در زمینه نقش خانواده در کمال‌گرایی فرزندان، به‌طور نسبی با پژوهش کساومورا و همکاران (۲۰۰۲) هم‌سو می‌باشد.

به نظر می‌رسد جو مثبت خانواده‌های منسجم که همراه با احساس مسئولیت‌پذیری متقابل است، زمینه مساعدی برای به‌دست‌آوردن ویژگی‌های مثبت مانند هدفمندی، تلاش برای

از او دارند. بنابراین زمینه شکل‌گیری جنبه‌های منفی کمال‌گرایی در آنان ایجاد می‌گردد.

یکی از محدودیت‌های این پژوهش، سنجش انعطاف‌پذیری به صورت کلی بود. این امر باعث گردید تا دلیل کارکرد دوگانه انعطاف‌پذیری در تأثیرگذاری بر جنبه‌های مثبت و منفی کمال‌گرایی روشن نشود. پیشینه پژوهشی نسبتاً ناچیز در مورد نقش انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده در کمال‌گرایی فرزندان، محدودیت دیگر این پژوهش بود که مقایسه یافته‌ها را با یافته‌های پیشین دشوار می‌ساخت. به پژوهشگران علاقمند پیشنهاد می‌شود، در پژوهش‌های آینده از ابزارهای چندبعدی انعطاف‌پذیری (در صورت وجود) بهره‌گیرند. زیرا انتظار می‌رود برخی از مؤلفه‌های انعطاف‌پذیری، پیامدهای مثبت و برخی دیگر پیامدهای منفی را به دنبال داشته باشند. هم‌چنین بررسی مشاهده‌ای شیوه‌های تعامل والدین با فرزندان در خانواده‌های دارای انعطاف‌پذیری بالا و پایین به منظور درک چگونگی تأثیر دوگانه انعطاف‌پذیری بر کمال‌گرایی پیشنهاد می‌شود. هم‌چنین پیشنهاد می‌شود نقش دیگر عوامل خانوادگی نیز در کمال‌گرایی فرزندان بررسی گردد.

سیاسکزاری

این طرح با استفاده از اعتبارات شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان فارس انجام شده است.

دریافت مقاله: ۱۳۸۶/۳/۲۳؛ دریافت نسخه نهایی: ۱۳۸۶/۶/۵؛
پذیرش مقاله: ۱۳۸۶/۷/۲۵

منابع

- بشارت، محمدعلی (۱۳۸۳). رابطه کمال‌گرایی و مشکلات بین شخصی. *دانشور رفتار*. سال یازدهم. دوره جدید. شماره ۷، ۸-۱.
- جمشیدی، بهنام (۱۳۸۴). *مقایسه سبک‌شناختی دانش‌آموزان راهنمایی عشایری و شهری در تعامل با ابعاد فرزند‌پروری والدین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه شیراز.
- رمزی، محمدرضا (۱۳۸۳). *بررسی تأثیر انسجام و انعطاف‌پذیری خانواده بر شکل‌گیری هویت در نوجوانان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه شیراز.
- سام خانیانی، نوش‌زاد؛ یزدان‌دوست، رخساره؛ اصغر نژاد فرید، علی‌اصغر (۱۳۸۱). بررسی الگوهای ذهنی طرحواره‌ای کمال‌گرایی و تأییدخواهی در افسردگی. *فصلنامه اندیشه و رفتار*. سال هشتم. شماره ۳، ۷۴-۶۵.

انعطاف‌پذیری پایین، در فرهنگ‌های جمع‌گرا، مانند چین و ژاپن بر خلاف جوامع غربی فردگرا، پیامدهای مثبت به همراه داشته‌اند (چائو^۱، ۱۹۹۴؛ گروسک^۲، ۲۰۰۱). در بررسی حاضر نیز بی‌ثباتی موجود در پیامدهای بعد انعطاف‌پذیری در کارکرد دوگانه آن نشان داده شده است. انعطاف‌پذیری خانواده هم با ابعاد مثبت و هم با ابعاد منفی کمال‌گرایی رابطه مستقیم دارد. انعطاف‌پذیری حتی ادراک فشار از سوی والدین را برای کامل‌بودن افزایش می‌دهد، در حالی که عکس این رابطه منطقی‌تر به نظر می‌رسد.

کارکرد دوگانه انعطاف‌پذیری، نقطه‌نظر اریک فروم در مورد وجوه مثبت و منفی آزادی را به ذهن متبادر می‌کند. به‌نظر اریک فروم (۱۳۶۹) افزایش آزادی می‌تواند زمینه‌ساز پیشرفت افراد گردد، اما این امکان نیز وجود دارد که احساس امنیت و تعلق خاطر آدمی را کاهش دهد. با الهام از دیدگاه‌های اریک فروم می‌توان چنین استدلال کرد که انعطاف‌پذیری والدین با افزایش آزادی‌های فردی فرزندان، موجب افزایش جنبه‌های مثبت کمال‌گرایی می‌شود؛ زیرا به آنان فرصت تعیین سرنوشت خود را می‌دهد و آنها می‌کوشند با هدفمندی، تلاش برای عالی‌بودن و نظم و سازماندهی، به هدف‌های خود دست یابند. با این حال انعطاف‌پذیری پایین نیز مزایای خاص خود را دارد. هرچند در این خانواده‌ها فرزندان حاکمیت چندانی بر سرنوشت خود ندارند و ناچارند پیوسته با هدف‌ها، چشم‌داشت‌ها و نقش‌هایی که والدین برای آنها تعیین می‌کنند، هماهنگ شوند، اما تأکید والدین بر خواسته‌ها و چشم‌داشت‌های خود در خانواده‌های با انعطاف‌پذیری پایین باعث می‌شود که فرزندان از خواسته‌ها و حدود انتظارات والدین آگاه شوند. به نظر می‌رسد در خانواده‌های کمتر انعطاف‌پذیر، والدین خواسته‌های خود را روشن‌تر بیان می‌کنند و فرزندان درمی‌یابند که در صورت تن‌دادن به این خواسته‌ها از حمایت و تأیید والدین برخوردار می‌شوند. بنابراین از امنیت روانی بیشتری برخوردار بوده و کمتر با پیامدهایی مانند جنبه‌های منفی کمال‌گرایی روبه‌رو می‌شوند. اما در خانواده‌های انعطاف‌پذیر، والدین با وجود این‌که آزادی مورد نیاز برای رشد فردی فرزندان را فراهم می‌کنند، با پافشاری‌نکردن بر انتظارات و خواسته‌های خود، کودک را در محیطی از تردید و ناامنی قرار می‌دهند. بنابراین کودک در این خانواده‌ها از چشم‌داشت‌های والدین آگاه نیست و شاید به اشتباه گمان می‌کند والدین انتظارات زیادی

- understanding the transmission of values. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 202-212.
- Hart, B. A., & Gilner, H. F. (1998). The relationship between perfectionism and self-efficacy. *Personality and Individual Differences*, 24, 109-113.
- Hewitt, P. I., Gaellan, C. F., Flett, G. L., & Sherry, S. B. (2002). Perfectionism in children, associations with depression, anxiety and anger. *Personality and Individual Differences*, 32, 1049-1061.
- Hewitt, P. I., Flett, G. L., Besser, A., Sherry, S. B., & McGee, B. (2002). Perfectionism is multidimensional: A reply to Shafran, Cooper and Fairburn. *Behavior Research and Therapy*, 41, 1221-1236.
- Hill, R. W., Huelsman, T. J., Furr, R. M., Kibler, J., Vicente, B. B., & Kennedy, K. (2004). A new measure of perfectionism: The perfectionism inventory. *Journal of Personality Assessment*, 82, 80-91.
- Kawamura, K. Y., Frost, R. O., & Hamartz, M. G. (2002). The relationship of perceived parenting styles to perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 32, 317-327.
- Lingren, H. G. (2003). *Creating sustainable families. published by cooperative extension Institute of Agriculture and Natural Resources*. University of Nebraska-Lincoln. Available on: www.ianr.unl.edu/pubs/family/
- Mills, S. J., & Blankstein, K. R. (2000). Perfectionism, intrinsic vs. extrinsic motivation, and motivated strategies for learning: A multidimensional analysis of university students. *Personality and Individual Differences*, 29, 1191-1204.
- Olson, D. H. (1999). Circumplex model of marital & family systems. Available on: <http://www.lifeinnovations.com>.
- Samani, S. (2004). *Developing a family cohesion scale for Iranian adolescents*. Paper presented in 28th International Congress of Psychology, Aug 8-13, Beijing, China.
- Siegle, D., & Schuler, P. A. (2000). Perfectionism differences in gifted middle school students. *Academic Search Premier*, 23, 39-44.
- سامانی، سیامک (۱۳۸۱). *مدل علی برای همبستگی خانوادگی-استقلال عاطفی و سازگاری*. پایان نامه دکتری روانشناسی تربیتی. دانشگاه شیراز.
- شاگری، شراره (۱۳۸۲). *بررسی تأثیر میزان انعطاف پذیری خانواده بر بهداشت روانی دانش آموزان مقطع متوسطه شیراز*. پایان نامه کارشناسی ارشد روانشناسی. دانشگاه شیراز.
- شیرزادی، افسانه؛ مهربانی زاده هنرمند، مهناز؛ حقیقی، جمال (۱۳۸۱). بررسی رابطه ساده و چندگانه متغیرهای کمال گرایی، اضطراب صفت - حالت و افسردگی با سردرد میگرنی در دانشجویان. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*. دوره سوم، سال نهم، شماره های ۳ و ۴، ۱۰۹-۱۲۶.
- فروزم، اریسک (۱۳۶۹). *گرمیسوز آزادی*. ترجمه داوود حسینی. تهران: انتشارات گلشایی.
- محمودعلینو، مجید (۱۳۸۵). کمال گرایی، صفات شخصیتی و الگوهای رفتار والدینی درک شده در افراد سواسی-اجباری و ارسی کننده. *فصلنامه روانشناسی دانشگاه تبریز*، سال اول، شماره ۲ و ۳، ۲۵۲-۲۶۹.
- هرمزی نژاد، معصومه؛ شهنی بیلاق، منیره؛ نجاریان، بهمن (۱۳۷۹). رابطه ساده و چندگانه متغیرهای عزت نفس، اضطراب اجتماعی و کمال گرایی با ابراز وجود دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز. *مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز*. دوره دوم، سال هفتم، شماره های ۳ و ۴، ۵۰-۲۹.
- Beiling, P. J., Israeli, A. I., & Antony, M. M. (2003). Making the grade: The behavioral consequences of perfectionism in the classroom. *Personality and Individual Differences*, 35, 163-178.
- Beiling, P. J., Israeli, A. I., & Antony, M. M. (2004). Is perfectionism good, bad or both? Examining models of the perfectionism construct. *Personality and Individual Differences*, 36, 1373-1385.
- Buchard, G., Rheaume, J., & Ladouceur, R. (1999). Responsibility and perfectionism in OCD: An experimental study. *Behavior and Research Therapy*, 37, 239-248.
- Chao, R. (1994). Beyond parental control and authoritarian parenting style: Through the cultural notion of training. *Child Development*, 65, 1111-1119.
- Conor, D. B. (2003). Predicting hopelessness and psychological distress: The role of perfectionism and coping. *Journal of Counseling Psychology*, 50, 362-372.
- Grusec, J. R. (2001). Correlates of authoritarian parenting in individualist and collectivist cultures and implications for